

FİNANSAL YENİLİKLER; ORTAYA ÇIKIŞ NEDENLERİ VE TÜRLERİ

H. Çetin BEDESTENCİ¹ & Özlem YARDIM²

Özet: Küreselleşme ile birlikte artan rekabet ortamında, yasal kısıtlamaların baskısı altında kalan finansal kurumlar, bu baskıları yok etmek ve rekabet edebilirliklerini artırmak amacıyla farklı finansal enstrümanlar geliştirme arayışına girmişlerdir. Finansal kurumların yenilik ve çeşitlendirme düzeyi arttıkça rekabet gücü ve verimlilikleri de artmaktadır. Finansal araçların çeşitlenmesi sürecinde kamu otoritelerinin uygulamalarının büyük katkısı olmuştur. Finansal sektörde meydana gelen değişimler doğrudan finansmanı teşvik edip, dolaylı finansmanın cazibesini kaybetmesine neden olmuştur. Bu gelişmeler sonucunda bankalar varlıklarını sürdürürebilmek için ürün ve hizmet çeşitlendirmesine gitmek ve hizmet fiyatlandırmasında yeni yöntemler izlemek zorunda kalmışlardır. Tüm bu gelişmeler teknolojik ilerlemeler ile paralel bir seyir izlemiştir.

Anahtar kelimeler: Finansal yenilikler, banka kartları, EFT, menkul kıymetleştirme

---

Abstract: In a rising competitive environment with globalization, financial institutions repressed by the legal constraints have started to develop different financial instruments to overcome these repressions and to increase their competitiveness. The power of competition and productivity of financial institutions also increase with the innovation and level of differentiation. The implementations of the public authorities play an important role in the process of differentiation of the financial tools. Developments in the financial sector encourage the direct finance and lead to lose the attractiveness of the indirect finance. As a result of these developments, in order to sustain their assets, banks have been forced to have product and service differentiations and to find new methods for service pricing. All of these developments are carried out in line with technological progress.

Key words: Financial innovations, bank cards, EFT, securization

---

¹ İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi, Çağ Üniversitesi, Mersin.

² İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi, Çukurova Üniversitesi, Adana.

1.GİRİŞ

Yenilik (innovate) kelimesi, latince *novus* (new) kelimesinden türemiştir. Yenilik kavramı ilk olarak Schumpeter (1939) tarafından sistematik olarak kuramsallaştırmaya çalışılmıştır. Schumpeter bu terimi özel bir yöntemle yeni üretim fonksiyonu düzenlemesi gibi tanımlar ve yeniliklerin, firmanın üretim imkanlarını değiştiren yeni yöntem ve metotlar gibi bir girişimcilik aktivitesi olduğunu ileri sürer.

Makro düzeyde ekonomi öğretisinde yenilikler dinamik bir rekabetin ögesi olarak görülmektedir. Bu dinamik rekabet ise buluş ya da türetme, yenilik ve taklit aşamalarıyla ortaya çıkmaktadır (Schumpeter, 1939).

Yapılan tanımlamalar yeniliğin en temel özelliğinin orijinallik olduğunu vurgulamaktadır. Orijinallik ise görece bir kavramdır. Bu nedenle yenilik sürecini tanımlamak son derece zor olmaktadır (Akçaoğlu, 1998).

Finansal ürün ve hizmetlerde yenilik kavramı yeni bir kavram değildir. 1840 yılında telgrafın icad edilmesinden sonra ulusal ve uluslararası alanda fon transferleri ve bilgi akışı bu yolla sağlanmıştır. 1876 yılında telefon icad edilmiş ve takip eden yıllarda finansal sektörde kullanılmaya başlanmıştır. Bu gelişmeleri 1913'te Federal Reserve Bank'ın elektronik fon transferi (EFT) sistemini uygulamaya geçirmesi izlemiştir (Tufano, 2002).

Finansal araçlar temelde kağıt üzerine yazılı kontratlardır. Yeni finansal hakların çıkışı nitelik olarak teknik gelişmelerden farklıdır (Greenbaum ve Haywood, 1971).

Finansal yenilikten kasıt tamamıyla yeni, daha önce mevcut olmayan bir şeyin oluşturulmasından ziyade mevcut fikrin değiştirilmesidir. Bir fikrin finansal yenilik olabilmesi için piyasayı operasyon yönünden ve/veya tamamen daha etkin bir hale getirmesi gerekmektedir. Yenilikteki temel amaç piyasayı daha etkin ve/veya tam rekabetçi yapmak, kar elde etmek ve riski azaltmaktır. Yeniliğin arkasındaki itici unsurlar bu düşünceden kaynaklanmaktadır (Van Horne, 1985).

Finansal yenilikler finansal kurum ve piyasalarda yeni finansal teknoloji ve ürün çeşitlendirmesi gibi yöntemlerle yeni finansal enstrümanlar yaratma ve bunları uygulamaya geçirme eylemlerinin bütünüdür. Bu yenilikler ürün veya yöntem yeniliği olarak sınıflandırılabilir (Tufano, 2002).

Genel bir ifade ile finansal yenilik; zaman ve / veya yer açısından yenilik niteliği gösteren ve piyasadaki taraflara yatırım ve / veya finans olanakları sağlayan gelişmeler olarak tanımlanabilir.

2. FİNANSAL YENİLİKLERİ DOĞURAN NEDENLER

Finansal sistem ekonominin genel işleyiş içerisinde çeşitli fonksiyonlar üstlenir. Bu fonksiyonlar özetle fon arz edenlerle talep edenleri karşılaştırmak, fon toplamak, riski azaltmak, danışmanlık hizmetleri sunmak, asimetrik bilgi sorununun çözümünü sağlamak ve finansal araçların alım satım işlemleridir. Eğer finansal sistem bu fonksiyonları yerine getiriyorsa finansal yeniliklere neden ihtiyaç duyulmaktadır? Bu sorunun cevabı ile ilgili çeşitli alternatifler vardır. Bazı teorisyenler bu soruya statik bir çerçeveden bakarak finansal yeniliklerin sadece zaman boyutunu incelemektedirler. Dinamik çerçeveden bakan bazı teorisyenler ise yeniliklerin finansal ve ekonomik alanda meydana gelen gelişmelere tepki olarak ortaya çıktığını ve bu değişimlerin etkisini azalttığını savunmaktadırlar (Tufano, 2002).

Finansal yeniliklerin ortaya çıkışında rol oynayan bir diğer faktör de ekonomide enflasyon, faiz hadleri ve kambiyo kurlarında meydana gelen dalgalanmalardır. Bu dalgalanmalar sonucunda oluşan risk kredi verenleri, finansal araçları ve yatırımcı kararlarını önemli ölçüde etkilemektedir. Bunun gelişmeler sonucunda ortaya çıkan riski azaltabilecekleri yeni tekniklere ihtiyaç duyulmuştur (Van Horne, 1985).

Finansal yeniliklerle ilgili literatüre geçmiş iki mikro ekonomik teori vardır. Bunlardan ilki baskı teorisidir. Finansal yeniliklerin maliyeti yeni teknolojiler gibi dikkate değer büyük maliyetler değildir. Ancak yinede yeni kontratların düzenlenmesi, yeni ikincil pazarların oluşumu veya yeni bilgisayar ekipmanları gibi değişimler belli bir maliyeti olan yeniliklerdir. Bundan dolayı finansal yenilikler baskı maliyetlerini düşürürken, finansal araştırma ve geliştirme maliyetlerini yükseltmektedir (Silber, 1983).

İkinci teori Lanchester (1966)'ın finansal yenilikleri talep yönünü vurgulayarak açıklayan teorisidir. Bu teori değişen koşullar altında finansal enstrümanların kullanıcılarının zamanla yeni enstrümanlar talep edeceğini savunur. Yeni finansal ürünlerin talebi yeni özelliklere sahip yeni ürünlere veya eski ürünlerin özelliklerinin farklı kombinasyonları ile oluşturulmuş yeni ürünlere karşı oluşacak talep anlamına gelmektedir.

Genel olarak finansal yeniliklerin dünyada 1970'lerden sonra hızlı artışı belirleyen temel gelişmeler şöyle sıralanabilir:

- Enflasyon ve faiz oranlarındaki dalgalanmaların artışı,
- Risk azaltma veya riski yeniden dağıtma
- İşlem maliyetlerindeki artış
- Varlıkların likiditesini artırma fırsatları
- Yapılan yasal mevzuattaki değişikliklerinin finansal sektör üzerindeki baskılarından kaçınma isteği,

- Faiz oranları ve fiyatların düzeyi ve bunlarda görülen dalgalanmalar,
- Ekonomik faaliyetlerin düzeyi,
- Teknolojik alanda kaydedilen ilerlemeler ve bu ilerlemelerin finansal sektöre yansımaları,
- Özellikle bankalar açısından sorun teşkil eden, coğrafi kısıtlamalar,
- Tüketici davranışlarında yaşanan değişim,
- Akademik çalışmalar.

3. FİNANSAL YENİLİKLERİN ÖZELLİKLERİ VE İŞLEVLERİ

Finansal ürünler sınırlı sayıda özelliğe sahiptir. Tüketicilerin finansal ürünler ile ilgili davranışları malların özelliklerini kapsayan fayda fonksiyonu temeline dayanır. Finansal yenilikler çoğunlukla finansal enstrümanların özelliklerinin farklı bileşimleri ile ilgilidir.

Finansal yenilikler fazla sayıda ve farklı türlerde olsalar da ortak bazı özelliklere sahiptirler. Finansal yeniliklerin sahip oldukları özelliklerin aynı zamanda onların finansal sistem içerisindeki işlevleri olduğunu söylemek mümkündür. Bu bağlamda finansal yeniliklerin işlevleri en genel şekliyle şöyle sıralanabilir (Tufano, 2002):

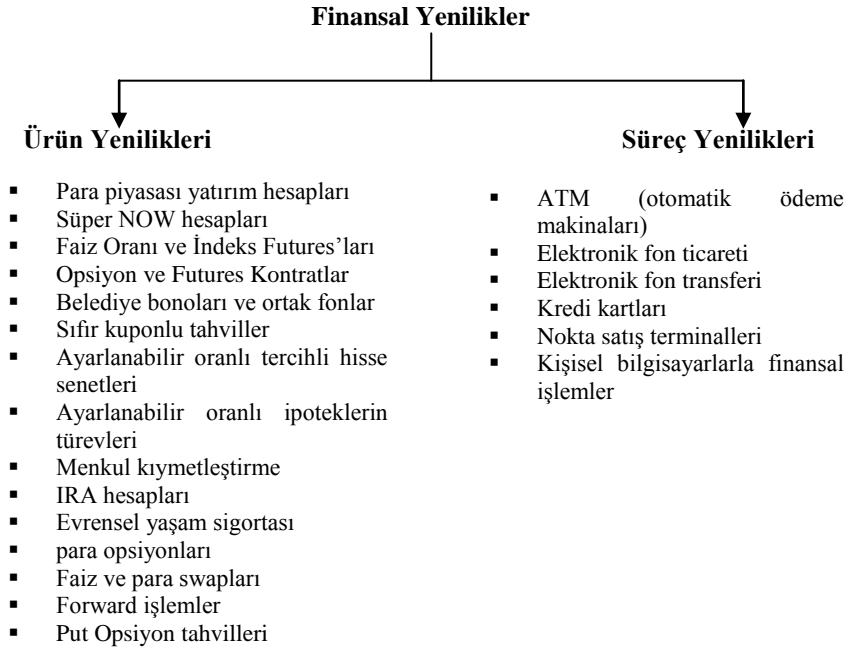
- Finansal yenilikler finansal piyasalardaki mevcut eksiklikleri tamamlar,
- Finansal yenilikler araştırma ve pazarlama maliyetlerini azaltır,
- Finansal yenilikler vergi ve yasal müdahaleler gibi dış etkenlerin, piyasalar üzerindeki etkilerini azaltırlar,
- Finansal yenilikler finansal piyasaların etkinliğinin ve verimliliğinin artmasına katkıda bulunarak, genel ekonomik istikrarın sağlanmasına yardımcı olur,
- Finansal yenilikler finansal varlıkların likiditesini artırarak, onların uluslararasılaşmasını sağlarlar.
- Finansal yenilikler firmaların, yatırımcıların, hükümetlerin, gerek ulusal gerekse uluslar arası finansal piyasalarda karşı karşıya kalabilecekleri risklerin azaltılmasına ve yönetilmesine katkıda bulunurlar.

4. FİNANSAL YENİLİK ÇEŞİTLERİ

Finansal yenilikler yeni ürünler, yeni servisler, yeni süreçler ve yeni organizasyonel formlar olarak sınıflandırılabilirler. Eğer yeni finansal ürün veya servis finansal kurumlar tarafından oluşturulmuşsa, o zaman yeni bir finansal üretim sürecinden bahsedilebilmektedir (Frame ve White, 2002).

Finansal yenilikler ortaya çıkış şekillerine göre ürün ve süreç yenilikleri olarak ikili bir ayrıma tabi tutulabilir. Finansal yeniliklerin ürün olarak ortaya çıktığı durumlarda ana faktör enflasyon ve faiz oranlarındaki değişikliklerken, süreç olarak ortaya çıkan finansal yeniliklerde ise ana faktör teknolojik gelişme olmaktadır (Kaplan, 1999).

Tufano (2002) tarafından yapılan sınıflandırmaya göre finansal yenilikler ürün yenilikleri ve süreç yenilikleri olarak iki grupta toplanabilir. Her yenilik grubu farklı türden ürün ve süreç yeniliklerini kapsamaktadır. Van Horne (1985) tarafından yapılan bu sınıflandırma Şekil1.'de gösterilmiştir.

Şekil 1. Finansal Yeniliklerin Sınıflandırılması (Van Horne, 1985)

4.1. Ürün Yenilikleri

Finansal alanda genel olarak riskten korunma amacıyla ortaya çıkan ürünlerdir. Ürün yenilikleri içerisinde en yaygın olarak kullanılanları türev ürünler ve menkul kıymetleştirmedir.

4.1.1. Vadeli İşlem Piyasaları ve Türev Ürünler

Çeşitli sınıflandırmalara karşın günümüzde finansal sistem karma bir yapıya doğru ilerlemektedir. Bu karma sistemlerin oluşmasındaki en önemli etkenlerden bir tanesi türev ürünlerdir. Genel olarak türev ürünler vadeli sözleşmeler, opsiyon ve swap gibi bilanço dışı işlemler olarak tanımlanan risk giderme araçlarıdır (Kahyaoğlu, 2004).

Bir vadeli işlem piyasası belli bir satıcının belli bir standart mali ileride belirlenmiş bir tarihte üzerinde anlaşılan bir fiyattan alıcıya satma konusunda anlaştıkları vadeli kontratların işlem gördüğü piyasalardır. Finansal işlemlerde vadeli işlem kontratları ile hem yatırımcılar hem de finansal araçlar faiz oranı riskine karşı kendilerini koruma imkanına sahip olmaktadır.

4.1.1.(1). Standart Vadeli İşlem (Futures) Piyasalar

Futures, standart miktar ve kalitede bir varlığı önceden belirlenmiş bir fiyattan gelecekte belirli bir tarihte teslim etme ya da teslim almaya ilişkin yasal bir sözleşmedir (Ersan, 1998).

Ekonomilerde yaşanan fiyat istikrarsızlığının etkileri risk olgusunu ortaya çıkarır. Futures piyasaların kökeninde risk olgusu yatar. Finansal futures kontratlar bankalar, sanayi kuruluşları, dış ticaret şirketleri ve portföy yöneticileri açısından önemli bir risk yönetim aracıdır (Ersan, 1998).

Futures işlemler başlangıcı henüz çok yeni olmakla birlikte, şirketler ve finansman kuruluşları tarafından faiz ve kur dalgalanmalarının olumsuz etkilerinden kaçınmanın etkili bir aracı olarak görülmekte ve uluslar arası finans merkezlerinde yaygın bir şekilde kullanılmaktadır (Öçal ve Çolak, 1999).

4.1.1.(2). Seçenekli İşlem (Opsiyon) Piyasaları

Opsiyonlar özellikle 1970'lerin ortalarından itibaren finansal ve finansal olmayan işletmeleri, karşılaştıkları döviz kuru ve faiz oranı gibi riskleri ortadan kaldırmak amacıyla kullandıkları ve bugün kullanım alanı hisse senedi ve tahvilleri de içerisine alacak şekilde genişlemiş olan finansal araçlardır (Uludağ ve Arıcan, 1999).

Opsiyonlar finansal araçların fiyat dalgalanmalarından korunmak amacıyla geliştirilmiş bir teknik olmakla birlikte, aslında çok yönlü bir işlem

olma niteliği taşımaktadır. Opsiyonlar hamiline spesifik bir aktifin belirli bir miktarı için, önceden belirlenmiş bir fiyattan belirlenen bir tarihe kadar işlem yapma hakkı veren finansal varlıklardır (Öçal ve Çolak, 1999).

Opsiyon piyasaları toplam kar açısından diğer piyasalardan farklıdır. Bu piyasalarda toplam kar sıfırdır. Bu nedenle opsiyonların bir spekülasyon aracı olup olmadığı konusu gündemi teşkil eden tartışmalardan birisidir. Tüm tartışmalara rağmen opsiyonların sağladığı bazı avantajlar vardır. Bunlar (Akçaoğlu, 1998):

- Başlangıç maliyetinin düşük olması,
- opsiyonlara yatırım yapmanın kolay olması,
- spekülasyon,
- daha yüksek getiri potansiyel,
- risk-getiri dengelerini düzenlemesi,
- farklı yasal düzenlemeler.

4.1.1.(3). Vadeli İşlem (Forward) Piyasaları

Forward sözleşmeleri iki grup arasında gelecekte belirlenen bir tarihte, belirlenen bir fiyattan, bir mal, para ya da menkul kıymeti alım-satım anlaşması olarak tanımlanabilir. Standartlaşmış bir forward sözleşmesi yoktur. Forward sözleşmeleri alıcı ve satıcı arasında yer alan bir malın, paranın ya da menkul kıymetin miktar ve kalitesini, teslim yerini ve zamanını ve fiyatını gösteren bir anlaşmadır.

Forward sözleşmeleri temelde futures sözleşmelerine benzemektedir. Ancak forward ve futures sözleşmelerini birbirinden ayıran bazı farklı yönleri vardır bu farklılıkların bazıları şu şekilde sıralanabilir (Erdem, 1993):

- Forward sözleşmeler nama yazılı sözleşmelerdir. Futures sözleşmeler ise nama yazılı olmamaları nedeniyle kolayca devredilebilen sözleşmelerdir.
- Forward sözleşmeler taraflara sözleşmeye konu olan malın cinsi, kalitesi, miktarı ve vadesi açısından tam bir serbestlik sağlarlar ancak taraflar bu sözleşmelere taraf bulmakta zorlanabilmektedirler. Futures sözleşmelerde ise ürünün cinsi, kalitesi ve miktarı standarttır ve taraf bulmakta zorluk yaşanmaz.
- Forward sözleşmelerin likiditesi futures sözleşmelere göre son derece düşüktür.
- Forward sözleşmelerin ikinci el piyasası yoktur. Futures piyasalarda ise ikinci el piyasasının büyüklüğü ve işlem miktarının fazla olması nedeniyle, minimum fiyat hareketleri ve maksimum fiyat değişimi için sınırlar koyulmuştur.

- Futures sözleşmelerin işlem çeşitliliğine karşın, forward sözleşmelerde işlem çeşidi son derece sınırlıdır.
- Forward piyasalarda işlem hacmi futures piyasalara göre oldukça düşük düzeylerde kalmaktadır.
- Zaman içerisinde futures piyasaların forward piyasaların fonksiyonlarını da üstlendiği ve futures piyasaların daha da geliştiği gözlemlenmektedir.

4.1.1.(4). Swap İşlemleri

Döviz kurları ve faiz oranlarındaki değişimlerin yarattığı riskleri minimize etmek amacıyla, döviz bazında geliştirilen bir finansal tekniktir (Shi, 2001).

Swap tekniklerinin kullanım nedenleri (Akgüç, 1992);

- Arbitraj,
- Getiri oranını yükseltmek,
- Risk yönetimi,
- Kaynak maliyetlerini düşürme,
- Alım satım yolu ile kazanç sağlama olarak sıralanabilmektedir.

Uluslararası alanda çok çeşitli uygulama teknikleri olan swap işlemleri yapıları itibariyle dört gruba ayrılabilir. Bu gruplar; faiz swapı, sabit faizli swap, çapraz para swapı, değişken faizden değişken faize swaptır (Öçal ve Çolak, 1999).

En çok kullanılan swap yöntemi faiz swapı ve para swapıdır.

4.1.2. Menkul Kıymetleştirme

Menkul kıymetleştirme geniş ve dar anlamda olmak üzere iki farklı şekilde tanımlanmaktadır. Geniş anlamda menkul kıymetleştirme finansal sistemde dolaysız finansmana yönelmeyi ifade eder. Dar anlamda menkul kıymetleştirme ise bir finansal kurumun bazı alacaklarını teminat göstererek veya alacak haklarını devrederek, karşılığında menkul kıymet ihraç etmesi olarak tanımlanabilmektedir (Ertuna, 1991).

Varlığa dayalı menkul kıymetlerin yatırımcılara ve firmalara ve VDMK çıkarıcı kuruluşlara bir takım avantajlar sağlar. Bu avantajların bazıları şöyle sıralanabilir (Doğukanlı ve Canbaş, 1997):

- VDMK'ler diğer menkul kıymetlere göre daha fazla korunmaya sahiptir.
- VDMK'ler geleneksel araçlara göre daha fazla getiri sağlamaktadırlar,
- Firmanın iflası halinde VDMK'lerin değeri bundan etkilenmemektedir.

- Aktarmalı VDMK'ler risk alanının daraltılması imkanı sağlamaktadır.
- Başarılı VDMK çıkarımları çıkaran firmanın yatırımcılar üzerindeki imajını güçlendirmesini sağlamaktadır.
- VDMK ihracı işletmelere öz kaynak maliyetine katlanmaksızın fon sağlama imkanı vermektedir.
- VDMK'lerin faiz maliyetleri, geleneksel finansman yöntemleri ile karşılaştırıldığında daha düşüktür.

Tüm bu avantajlarının yanı sıra alacakların tahsil süresi arasında uyum sağlanamaması, alacakların zamanında tahsil edilememesi, ödemede yaşanan sorunlar, VDMK çıkaran şirketler açısından çeşitli sorunlar çıkarabilmektedir (Doğukanlı ve Canbaş, 1997).

4.1.3. Tüketici Kredilerinde Yaşanan Gelişmeler

Bankaların kredi uygulamalarının temeli bankacılık tarihi kadar eskiye dayanmaktadır. Geçmiş yıllardaki banka kredisi uygulamaları daha çok sanayi kuruluşlarının yatırımlarını finanse etmek amacıyla yapılan uygulamalar olmuştur. Ancak özellikle son 25 yıllık dönemde bankaların verdikleri kredilerin yapısında değişim gözlenmektedir. Tüketici kredileri bireylerin çeşitli ihtiyaçlarını karşılamak amacıyla, çeşitli vade seçeneklerinde ve belirli faiz oranları ile bireysel müşterilere verilen kredi hizmetleridir. Tüketici kredisi hizmetleri bireylerin ev ve otomobil alımlarının finansmanının sağlanması hizmetleri ile başlamıştır. Günümüzde bankalar eğitimden, beyaz eşya alımlarına ve hatta tatil ihtiyaçlarını finanse etmeye kadar uzanan geniş bir ürün yelpazesi ile tüketici kredisi hizmetleri sunmaya devam etmektedirler.

4.2. Süreç Yenilikleri

Süreç yenilikleri genel olarak teknolojik alanda meydana gelen gelişmelerin, finans sektörünü etkilemesi sonucunda finansal alanda yaşanan gelişmelerdir. Süreç yenilikleri yeni bir ürün olmaktan ziyade, finansal işlemlerin yapılış sürecinde ortaya çıkan değişimlerdir.

Günümüzde dünyada bilgisayar teknolojisi en yoğun olarak bankalar tarafından kullanılmaktadır. Bunun nedeni bankacılık sektöründe işlem çeşitliliğinin ve sayısının fazla olması ile birlikte işlemlerin çok kısa sürelerde sonuçlandırılmasının gerekliliğidir. Bu nedenle teknolojik gelişmelerden en çok etkilenen sektör de bankacılık sektörü olmuştur. Süreç yeniliklerinin en çok bilinenleri elektronik fon transferi sistemi, plastik kartlardır.

4.2.1. Elektronik Fon Transferi

Elektronik fon transferi (EFT) fonların geleneksel bankacılık sisteminde olduğu gibi bir yerden başka bir yere çek, banknot, ödeme emri gibi fiziki olarak değil, modern haberleşme teknikleri ve bilgisayar aracılığı ile çok kısa sürede ve kaydi olarak elektronik yöntemlerle transfer edilmesidir. (Parasız, 2000):

Ödemelerin kaydi para ile yapılması sonucu nakit para ve çek kullanımı alışkanlıkları terk edilmekte, böylece, bu araçlardan kaynaklanan hırsızlık taşıma maliyetleri ve sahtecilik gibi sorunlar ortadan kalkmaktadır.

Transfer sürecini kısaltarak işlemin anında gerçekleşmesini sağlamaktadır.

Müşterilere bankaların mesai saatleri dışında da işlem yapma olanağı sağlamaktadır.

Büyük miktarlara ulaşan ödemelerde EFT sisteminin kullanımı daha ucuz ve kolaydır.

Mali piyasalar mevduat yönünden de uluslararası sınırları aşmakta ve banka ile müşterileri arasındaki mesafenin önemi kaybolmaktadır.

Elektronik fon transferleri üç farklı yoldan gerçekleştirilebilmektedir. Bunlar (Parasız, 1994):

- Otomatik vezne makinaları,
- Satış noktasından fon transferi (EFTPOS) sistemi
- Ev ve ofis bankacılığıdır.

4.2.1.(1). Elektronik Vezne Makinaları (ATM)

ATM, müşterilerin istedikleri gün ve saate para çekme, para yatırma, kendilerine ait hesaplar arasında fon transfer etme, düzenli ödemeleri gerçekleştirme ve hesap durumlarını kontrol etme gibi gereksinimlerini karşılayan elektronik cihazlardır (Takan, 2001).

ATM'ler ilk olarak para çekme ve para yatırma işlemleri için düzenlenmiş olmalarına rağmen günümüzde bu makinaların verdiği hizmet yelpazesi fon alım satımı işlemlerini verebilecek kadar çeşitlenmiştir. Böylece bankalar hesaplarla ilgili işlemlerle kaybedecekleri zamanı, yeni kurumsal yapılarına uyum sağlayacak şekilde farklı alanlarda kullanabilmektedirler.

ATM'ler ayrıca sağladıkları kolaylıklar ile bankaların işlem maliyetlerinden de tasarruf yapmalarına olanak sağlamışlardır. Ancak ATM yatırımları da bankalar için bir maliyettir. Her bankanın rekabet edebilmek için kendi ATM şebekesini kurması ve sadece kendi müşterilerine hizmet vermesi sonucunda birçok ATM atıl kalabilmektedir. Bu nedenle bankalar ortak ATM ağı kurma çalışmaları yapmaktadırlar.

4.2.1.(2). Satış Noktasından Elektronik Fon Transferi

Mağazalarda yapılan alışverişlerin bedellerinin, mağaza ile banka arasında kurulu terminaller kanalıyla ve plastik kartlar kullanılarak ödenmesinde kullanılan satış noktasında fon transferi sistemi, elektronik fon transferi sistemi içerisinde önemli bir yere sahiptir. Bu sistemde alışverişlerde nakit para kullanılmaksızın müşterinin sahip olduğu plastik kart kullanılarak, mağazada bağlı olan terminal aracılığıyla, müşterinin hesabından mağazanın hesabına satış anında para transferi yapılması mümkün olabilmektedir (Parasız, 1994).

4.2.1.(3) Ev ve Ofis Bankacılığı

Teknolojik gelişmeler sonucunda bankacılık sisteminde yaşanan en önemli gelişmelerden birisi de ev ve ofis bankacılığı imkanlarıdır. Bu sistem sayesinde bireysel ya da kurumsal müşteriler kendilerine banka tarafından verilen bir şifre sayesinde, kişisel bilgisayarları banka ile iletişim kurabilmektedirler.

4.2.1.(4) İnternet Bankacılığı

İnternet bankacılığı kısaca fiziksel şubelerde para çekme haricinde yapılan tüm işlemlerin, kişisel bilgisayarlarda internet üzerinden yapılabilmesi olanağı tanıyan bir yeni bir finansal süreçtir.

4.2.2. Elektronik Ödeme Araçları

Teknolojik gelişmeler sonucunda günlük hayata giren bir diğer yeni kavram elektronik ticaret kavramıdır. Elektronik ticaret gerek kişisel gerekse kurumsal düzeyde ticari nitelikteki faaliyetlerle ilgili olarak, elektronik ortamda yapılan işlemlerin tamamıdır (Takan, 2001)

Elektronik ticarete alıcı ve satıcı birbirlerini görmeden işlem yapmaktadırlar. Bu nedenle karşılıklı olarak güvenin sağlanması için çeşitli önlemlere ihtiyaç duyulmuştur. Öncelikle alıcı ve satıcı taraflar birbirlerinin kimliklerinden ve gönderdikleri bilgilerin güvenliğinden emin olmak istemektedirler. Bu ihtiyacın sonucunda dijital imza ve sertifikaların yanısıra çeşitli güvenlik algoritmaları gibi kavramlar doğmuştur (<http://www.eticaretgaranti.com.tr>).

4.2.2.(1). Elektronik Para

Elektronik para nakit yerine geçen, saklanabilen ve transfer edilebilen bir finansal araçtır. Bu sistemden yararlanmak isteyen kişilerin ilk olarak elektronik para hizmeti sunan şirketler tarafından geliştirilen özel yazılımlardan birini bilgisayarlarına yüklemeleri ve o şirketle çalışan bir

bankada hesap açtırmaları veya elektronik para olarak kullanacakları araçları bedelini ödeyerek satın almaları gerekmektedir. (<http://www.eticaretgaranti.com.tr>).

Elektronik para kullanımına örnek olarak metro kartları, telefon kartları gibi özel amaçlar için üretilmiş elektronik para araçları gösterilebilir. Elektronik paranın kendine özgü bazı özellikleri bulunmaktadır. Bunlar (Takan, 2001);

- Küçük ölçekli ödemelerde hızlı bir ödeme aracı olarak kullanılması,
- İnternet ortamında elektronik para uygulamasını destekleyen bir program aracılığıyla çalışması,
- İşlemden önce ve sonra hesap durumunu göstermesi,
- Ödeme ile ilgili işlemlerin son derece basit olması,
- Ödemenin tamamlanmadan önce iptal edilebilmesi,
- Kişiler arası değer transferinde üçüncü bir kişi veya kuruma ihtiyaç olmaması
- Her türlü ödeme için geliştirilebilme imkanı olması
- Kullanımı sırasında provizyon sorgulaması yapılmamasıdır.

ATM kart yada kişisel bilgisayarlar aracılığıyla para yüklemesi yapabilme olanağı sağlaması ve nakit paranın neden olduğu çeşitli sağlık sorunları riskini ortadan kaldırması.

4.2.2.(2). Elektronik Çek

Elektronik çek elektronik ticaret gerçekleştiren sitelerin ödemeleri çek olarak kabul etmelerini ve işleyebilmelerini sağlayan bir ödeme sistemidir. Kağıt çek sistemiyle hemen hemen aynı özelliklere sahip olan elektronik çek sisteminde ödemeler, kredi kartı olmadan banka hesabı bilgilerinin gerekli olanlarının e-ticaret sitesine girilmesi yoluyla yapılmaktadır. Bu uygulamada tüketici bir anlamda ticaret sitesine çek keserek ödeme yapmış olur. Bankalar veya takas merkezi olarak adlandırılan finansal kurumlar, yapılan transferleri her gün temizleyerek bahsedilen hesapta alışverişin tamamlanması için gerekli şartların yeterli olup olmadığını kontrol ederler ve bu durumdan elektronik ticaret sitesini şifreli kanallarla haberdar ederler (<http://www.eticaretgaranti.com.tr>).

4.2.2.(3). Elektronik Cüzdanlar

Elektronik cüzdanlar internet üzerinden alışveriş alanında kullanılmak üzere geliştirilmiş yazılımlardır. Elektronik cüzdan yazılımları kullanıcı bilgisayarına yüklendikten sonra gerekli bilgiler bir kereye özgü olarak tanımlanır ve böylece daha sonra internet ortamında gereken her

işlem için bu bilgilerin tekrarlanması gerekmez. Kullanıcı elektronik cüzdanı kendi bilgisayarından kullanabileceği gibi üretici firmanın web sitesi aracılığıyla da işlemlerini gerçekleştirebilir. Elektronik cüzdan yazılımlarını üreten bankalar, finansal işlemlerin doğruluğu için kullanıcıların banka kartları bilgileri ile iletişim halinde çalışmaktadırlar (Erdem ve Efilioğlu, 2002).

4.2.3. Kredi Kartları

Kredi kartları kart hamiline açılmış bir potansiyel krediyi ifade etmektedir (Yetim, 1997). Kredi kartları perakende harcamalarda nakit ve çeklerin yerine kullanılmaktadır

İlk kredi kartları sadece kağıttan yada kartondan yapılmış kartlar iken zamanla teknolojinin gelişmesiyle plastik kartlar kullanılmaya başlanmıştır. İlk nesil kredi kartlarının üzerinde sadece fotoğraf ve yazı bulunurken daha sonra bu kartlara barkod optik bilgi gibi ilaveler yapılarak kullanım alanları genişletilmiştir (Erdem ve Efilioğlu, 2002).

Kredi kartı sisteminde banka, işyerince gönderilen satış bildirimleri eline geçtikçe, bildirim bedelini satış yapan firmanın bankadaki hesabına kaydetmekte ve harcama bedellerini toplayarak dönem sonunda, harcama yapan müşterinin toplam harcama tutarını müşteriye bildirmektedir. Kredi kartı sahibi borç ödemelerini toptan yada taksitle ödeme imkanlarına sahiptir. Ayrıca belirli faiz ve hizmetlerden dolayı da çeşitli ödemeler yapmaktadır (Tuncer, 2004).

Farklı ödeme alternatiflerine duyulan ihtiyaç farklı ödeme kartlarının da ortaya çıkmasına yol açmıştır. Kredi kartlarından başka kullanılmakta olan diğer ödeme kartları banka kartları, borçlandırma kartları, seyahat ve eğlence kartları, akıllı kartlar ve sanal kartlardır (Parasız, 2000):

4.2.4. Swift

Küreselleşme ile birlikte uluslararası alanda finansal piyasalar da entegre hale gelmişlerdir. Bunun sonucunda uluslararası alanda yapılan işlemlerin hızlı ve güvenli bir şekilde yapılması ihtiyacı doğmuştur. Bu gelişmeler sonrasında 15 ülkeden 239 banka tarafından kar amacı gütmeyen, kooperatif şeklinde merkezi Brüksel'de bulunan SWIFT sistemi kurulmuştur (Takan, 2001).

SWIFT sistemi dünyadaki üye bankalar ait uluslararası standart ölçülerdeki mesajların elektronik haberleşme ağı ile anında, güvenli olarak iletilmesi, kontrol edilmesi ve saklanması esasına göre çalışan bir sistemdir. Böylece sisteme üye olan bankaların, uluslararası haberleşmede daha

rasyonel çalışması ve daha iyi hizmetin daha ucuza sunulması mümkün olabilmıştır (Takan, 2001).

5. SONUÇ

Finansal ürün ve hizmetlerde yenilik kavramı yeni bir kavram değildir. Finans alanında yenilik kavramının tanımlanması oldukça zordur.

Genel bir ifadeyle finansal yenilik yeni finansal ürün ve süreçler veya mevcut araçların farklı kombinasyonları sonucu yeni oluşumlar olarak tanımlanabilir.

Finansal alanda meydana gelen gelişmelerin yeni olarak tanımlanmasında karşılaşılan güçlüklerden birisi bu alanda işlem gören araçların patent hakkı olmayışı, bir diğeri ise yeniliklerin zaman ve mekana göre farklılık göstermesidir.

“Finansal sistem, iktisadi kalkınma sürecinde üzerine düşen görevi yerine getiriyorsa neden yeniliklere ihtiyaç duyulmaktadır?” sorusunun cevabı finansal yenilikleri ortaya çıkaran nedenler açıklanarak verilebilir.

Finansal yeniliklerin ortaya çıkmasında etkili olan en önemli faktör finansal kurumların kendilerinin ve müşterilerinin karlarını artırırken riski de en aza indirmek istemeleridir. Böylece finansal kurumlar daha karlı ve daha az riskli yeni finansal ürünlerin arayışına girmişlerdir.

Kamunun düzenlemeleri sonucu finansal sistem üzerinde oluşan baskı, finansal kurumları bu baskıyı yok edecek yeni araçlar bulmaya teşvik etmişlerdir.

Finansal yeniliklerin ortaya çıkmasında ve hızla gelişmesinde önemli paya sahip bir diğer faktör ise teknolojik alanda yaşanan gelişmelerdir. Teknolojik gelişmeler bilgi akışını hızlandırırken, bilgiye ulaşmanın maliyetini de azaltmış, böylece piyasalardaki asimetrik bilgi sorununun çözülmesine yardımcı olmuştur.

Finansal yeniliklerin ortaya çıkmasına neden olan bu üç faktörden başka bu nedenler arasında sıralanabilecek diğer gelişmeler ise şöyledir;

- Risk azaltma veya riski yeniden dağıtma
- Faiz oranları ve fiyatların düzeyi ve bunlarda görülen dalgalanmalar,
- Ekonomik faaliyetlerin düzeyi,
- Özellikle bankalar açısından sorun teşkil eden, coğrafi kısıtlamalar,
- Tüketici davranışlarında yaşanan değişim,
- Akademik çalışmalar

Finansal yenilikler ürün yenilikleri ve süreç yenilikleri olarak ikili bir ayrıma tabi tutulabilirler. Ürün yenilikleri finansal piyasalarda ortaya

çıkan yeni ürünler iken, süreç yenilikleri ise finansal sistemin işleyişinde meydana gelen değişimlerdir. Ürün yenilikleri karlılık ve risk oranlarından etkilenmektedir. Süreç yenilikleri ise daha çok teknolojik gelişmenin sonucudur.

Finansal yenilikler finansal kurumların aracılık maliyetlerinin düşmesine de olumlu katkılar sağlamaktadırlar.

Finansal yenilikler finansal piyasaların işleyişinde değişim meydana getirmektedirler. Finansal yenilikler ile birlikte finansal piyasaların etkinliği artmakta ve bu piyasalara olan talep artmaktadır. Riski azaltıp, karı artırma imkanı veren finansal yenilikler tasarruf sahiplerini finansal piyasalara çekmektedirler.

Kaynakça

- AKÇAOĞLU, E., 1998: Financial Innovation in Turkish Banking: Published by Capital Markets Board: No:127, 18-31.
- AKGÜÇ, Ö.,1992. 100 soruda Türkiye’de Bankacılık, Gerçek Yayın evi, 679-691.
- DOĞUKANLI, H. ve CANBAŞ, S., 1997. Finansal Pazarlar, Beta Basım Yayın Dağıtım, 1997, 68-77.
- ERDEM, A.O. ve EFİLİOĞLU, Ö., 2002. Bilgi Çağında Elektronik Ticaret, İnternet Teknolojileri Derneği , 7-11.
- ERDEM, K., 1993. “İslam Bankacılığı ve Özel Finans Kurumlarının Geleceği Üzerine Söyleşi”, İktisat ve İş Dünyası Dergisi, Haziran, 106-109.
- ERSAN, İ., 1998. Finansal Türevler, Literatür Yayıncılık, İstanbul, 7-12.
- ERTUNA, Özer, 1991. Yatırım ve Portföy Analizi, Boğaziçi Üniversitesi Matbaası, İstanbul, 3-5.
- FRAME, W.S. ve WHITE, L.J., 2002, “Emprical Studies Of Financial Innovation: Lots Of Talk Little Action?”, Innovation In Financial Sevices And Payment Conference, Conference Paper, 38s.
- GARANTİ BANKASI, e-ticaret <http://www.eticaretgaranti.com.tr>
- GREENBAUM, S.I. ve HAYWOOD C.I., 1971. “Secular Change In The Financial Services Industry”, Journal Of Money, Credit And Banking, Journal of Banking And Finance, Cilt: VIII, No:4, ss: 571-589.
- KAHYAOĞLU, H., 2004. “Karma (Hybrid) Finansal Sistemlerde Türev Araçların Kullanımı”, Marmara Üniversitesi Bankacılık ve Sigortacılık Enstitüsü, Geleneksel Finans Sempozyumu, İstanbul, 284-293.

- KAPLAN, C., 1999. Finansal Yenilikler ve Piyasalar Üzerine Etkileri: Türkiye Örneği, T.C.M.B. Araştırma Genel Müdürlüğü, Tartışma Tebliği No: 9910, Ankara, 3-9.
- LANCHESTER, K., 1966. "A New Approach To Consumer Theory", *Journal of Political Economy*, No:2, ss:132-157.
- ÖÇAL, T. ve ÇOLAK, Ö.F., 1999. Finansal Sistem ve Bankalar, Nobel Yayın Dağıtım, 246-265.
- PARASIZ, İ., 2000. Modern Bankacılık Teori ve Uygulama, Banksis Yayınları, Yayın No:82, 187-330.
- SCHUMPETER, J.A., 1939. *Business Cycles*, McGraw Hill, 1st Edition, New York, 97-100.
- SHI, J., 2001. Financial Innovations in China, 1990-2000, China Center For Economic Research, Working Paper Series, No: E2001006, 20-29.
- SİLBER, W.L., 1983. "The Process of Financial Innovation", *American Economic Review*, Cilt.73, No:2, 89-95.
- TAKAN, M., 2001. Bankacılık, Teori Uygulama ve Yönetim, Nobel Yayın Dağıtım, 496-748.
- TUFANO, P., 2002. Financial Innovation, *The Hand Book of The Economics and Finance*, Holland, 2-18.
- TUNCER, P.N., 2004. Elektronik Paranın Banknot Kullanımına Olası Etkileri, TCMB Uzmanlık Yeterlilik Tezi, 12-18.
- ULUDAĞ, İ. ve ARICAN, E., 1999. Finansal Hizmetler Ekonomisi, Beta Basım Yayın Dağıtım, 385-391.
- VAN HORNE, J.C., 1985, "Of Financial Innovation and Excesses", *The Journal of Finance*, Cilt: XL, No:3, 621-631.
- YETİM, S., 1997. Kredi Kartları ve Tüketici Kredileri, *Hazine Dergisi*, Sayı:8, 75-80.